

7.2 Ankstyvosios pilys ir gotikos architektūra Lietuvoje

Šiandien gražiausius ir didingiausius **gotikos** architektūros stiliaus statinius galima išvysti Galvės ežero saloje, kur stovi Trakų salos pilis. Vilniuje minios žmonių grožisi Šv. Onos ir Bernardinų ansamblio, Kaune – Vytauto Didžiojo ir Šv. Gertrūdės bažnyčiomis. Turbūt visus Lietuvos gotikos stiliaus pastatus galėtume suskaičiuoti ant dviejų rankų pirštų. Kodėl taip nutiko? Tuo metu, kai Europa lipdė į dangų kylančius smailius mūro bokštus, lietuviai kariavo. Nuožmios kovos su kryžiuočiais ir kalavijuočiais smukdė ekonomiką, trukdė plėstis miestams. Gotikos stilius susiformavo Prancūzijoje XII a. pirmojoje pusėje, pakeitęs iki tol vyravusį romanikos stilių. Gotika plėtojosi veikiami prieštaringų veiksnių: katalikybės, Bažnyčios autoriteto, tvirtėjančios pasaulietinės valdžios, augančios miestų kultūros, tobulėjančių amatų, gausėjančių technikos išradimų. Gotika daugiau paplito šiaurės bei vidurio Europoje, ypač Prancūzijoje, Vokietijoje bei Anglijoje. Kiekvienoje šalyje gotika įgijo savitų bruožų. Pavyzdžiui, Prancūzijoje susiklostė vadinamas spindulinis stilius, liepsnojanti gotika, Anglijoje – ankstyvasis anglų stilius, dekoracinis stilius, statmeniškasis stilius. Vyraujanti statybinė medžiaga buvo akmuo, Rytų ir Šiaurės Europos šalyse naudotos plytos (vadinamoji plytų gotika). Čia statiniai žemesni (sienos išlaikė konstrukcinę paskirtį), langai mažesni, dekoras saikingesnis. Gotikiniams religiniams pastatams būdinga vertikalus erdvės skaidymas, **kontraforsai**, konstruktyvinės smailėjančios arkos, skliautai su **nerviūromis**, **vitražai**, gausios skulptūros, reljefiniai akmens ornamentai. Bažnyčios tapo nebepanašios į tvirtoves, jos lengvais grakščiais bokštais stiebėsi į dangų – tarsi būtų ne iš akmens.

Dievo Motinos katedra. Paryžius. 1200–1250 m.

Dievo Motinos katedros Amiens'e konstrukcija: 1 – kryžminis nerviūrinis skliautas, 2 – smailioji arka, 3 – piliorius, 4 – kontraforsas, 5 – arkbutanas

7.2 Ankstyvosios pilys ir gotikos architektūra Lietuvoje

Gotika – viduramžių architektūros ir dailės stilius, išaugęs iš romaninio stiliaus XII a. viduryje Prancūzijoje. XIII–XV a. vyravo daugelyje Europos šalių.

Kontraforsas – pastato konstrukcinis elementas – iš sienos (jos išorėje arba viduje) išsikišusi vertikali atrama.

Nerviūra – konstrukcinis arba dekoratyvinis architektūros elementas – išsikišusi profiliuota skliauto briauna.

Vitražas – dailės kūrinys iš spalvoto stiklo, įstatomas į langą ar duris.

Po Lietuvos krikšto ir Žalgirio mūšio LDK miestai ėmė statyti bažnyčias, rotušes, gildijų namus, kurti pirklių kiemus. Kartu plito ir mūro statyba. Jau ankstyvosiose mūro pilyse pradėta vartoti baltišką ir gotikinį plytų rišimą: plytos dėtos kiekvienoje eilėje kaitaliojant – vieną išilgai, kitą skersai; tačiau jų rišimas ne visada taisyklingas, kaita kartais sutrinka. Lietuvoje pastatai buvo netinkuoti, plytiniai, sienų užpildymui naudoti lauko rieduliai. Tai ypač būdinga ankstyviesiems gotikos statiniams. Didžiausias gotikinės gynybinės architektūros paminklas – **Trakų salos pilis**.

Vėlyvajai Lietuvos gotikai būdinga fasadų ir frontonų originalios kompozicijos su dvigubo lenkimo arkomis, sienose – geometrinių juodų plytų raštai. Reikšmingiausias gotikos paminklas – **šv. Onos ir Bernardinų bažnyčių ansamblis**. Lietuvos gotika kiek pavėluota, tačiau originali ir savita, paklojusi tvirtą pamatą tolesnei architektūros stilių raidai.

Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčia

Pati seniausia Romos katalikų mūrinė bažnyčia Lietuvoje. Manoma, kad ją pastatė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino pakviesti pranciškonai.

Trakų salos pilis

Gražiausia ir didingiausia gotikinė pilis Lietuvoje, pastatyta Galvės ežero Pilies saloje, į kurią nutiestas pėsčiųjų tiltas. Pastatyta kunigaikščių Kęstučio ir Vytauto iniciatyva XIV–XV a. Ši pilis (kaip ir Trakų pusiasalio pilis) buvo viena iš LDK valdovų rezidencijų, iškilmingų pokylių vieta, o XVI a. pradžioje – neklusnių bajorų kalėjimas.

7.2 Ankstyvosios pilys ir gotikos architektūra Lietuvoje

Gedimino pilies bokštas

Graži legenda pasakoja: garsiai kaukiantį geležinį vilką susapnavęs LDK kunigaikštis Gediminas išsiaiškino, kad jo sapnas reiškia, jog atsiras stipri ir nenugalima sostinė. Taip ant kalno XIII a. pab.–XIV a. pr. buvo pastatyta pilis, turėjusi ginti miestą nuo priešų. Kalno viršuje pastatyta aukšta gynybinė mūro siena su trimis bokštais ir gotikinio stiliaus rūmais. Šiandien iš rūmų likę griuvėsiai, o Vilnių iš aukštai stebi vakarinis bokštas, kuris iš pagarbos Vilniaus įkūrėjui LDK kunigaikščiui Gediminui pavadintas jo vardu. Šiandien Gedimino pilies bokštas – labiausiai turistų lankoma Vilniaus vieta. Skaičiuojama, kad per vienerius metus Gedimino pilyje apsilanko daugiau kaip 150 tūkst. žmonių.

Šv. Onos bažnyčia

Bažnyčios fundatorius – didysis kunigaikštis Aleksandras. Šventovė baigta statyti 1500 m. Iš tolo bažnyčia primena maldai suklypusį ir rankas iškėlusį žmogų, o įsižiūrėjus į pagrindinį fasadą, išryškėja Gedimino stulpų forma. Šv. Onos bažnyčios statybai buvo panaudotos net 33 formų plytos. Pamėgta istorija, kad prancūzų karvedys ir imperatorius Napoleonas Bonapartas, žygiuodamas per Vilnių, norėjo Šv. Onos bažnyčią išsinešti ant delno. Šv. Onos bažnyčia išliko pačiu nuostabiausiu Lietuvos gotikos pavyzdžiu.

Senoji Zapyškio Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia

Bažnyčia stovi Nemuno slėnyje. Autentišką gotikinio stiliaus bažnyčią, stovinčią vidury žaliuojančių pievų, ant upės kranto, mėgsta turistai, fotografai, čia vyksta koncertai ir renginiai.

Perkūno namas

Namas, saugantis viduramžių ir gotikos dvasią Kaune, vienas vertingiausių vėlyvosios gotikos pastatų Lietuvoje. Pasakojama graži legenda apie jo sienose rastą dievo Perkūno statulėlę, tačiau tyrinėtojai teigia, kad turtingo miestiečio prekybai pastatytas namas tokį vardą gavo vėliau.

7.2 Ankstyvosios pilys ir gotikos architektūra Lietuvoje

1. Klausimai ir užduotys:

1. Remdamiesi pateiktomis nuotraukomis išvardykite gražiausius ir didingiausius Lietuvos gotikos architektūros pastatus. Sąrašą galite papildyti.
2. Kuriuos gotikos pastatus jūs esate aplankę? Suorganizuokite klasės ekskursiją.

2. Palyginkite romaninį ir gotikinį stilius. Išskirkite panašumus ir skirtumus.

Romaninis

Gotikinis

	Romaninis	Gotikinis
Panašumai		
Skirtumai		

3. Pasitelkę pagalbinę medžiagą ir per pamoką įgytas žinias, nupieškite gotikinės bažnyčios fasadą. Naudokite atrastus skiriamuosius gotikos bruožus – kontraforsą, vitražus, skliautus ir kt.

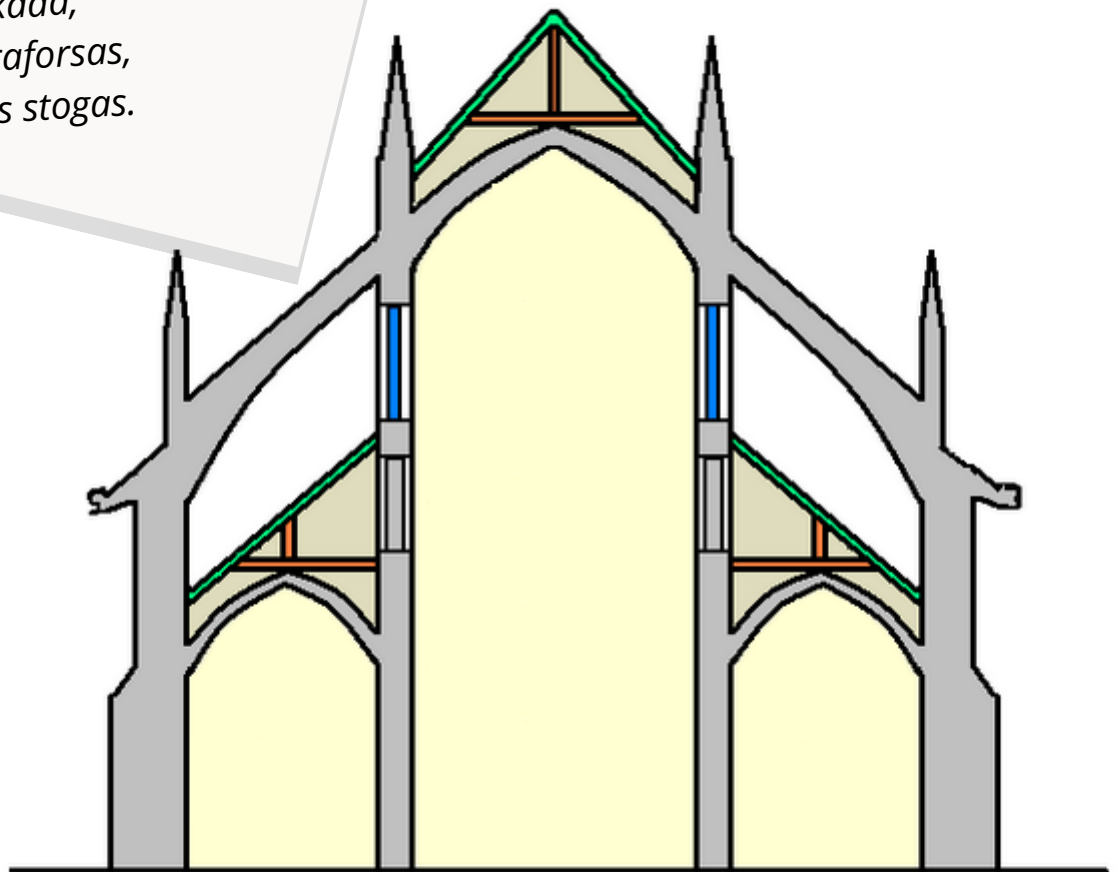

7.2 Ankstyvosios pilys ir gotikos architektūra Lietuvoje

4. Pažiūrėkite į paveikslėlį ir tinkamose vietose įrašykite gotikai būdingas architektūros detales.

Žodžių sąrašas:

apšviesta akleristija,
šoninė nava,
skliautas,
skraidantis kontraforsas,
nava,
arkada,
kontraforsas,
navos stogas.

5. Pasvarstykite, ar Lietuvoje turime romaninio architektūros stiliaus pastatų. Jeigu neturime, kodėl? Surenkite klasėje diskusiją, argumentuokite savo poziciją.